

**Kurt R. Spillmann – Andreas Wenger (Hrsg.):
Zeitgeschichtliche Hintergründe aktueller Konflikte VIII:
Vortragsreihe an der ETH Zürich Sommersemester 2001.**

Zürcher Beiträge; Nr. 60. 1. Aufl. Zürich: Forschungsstelle für Sicherheitspolitik und Konfliktanalyse, 2001, 292 stran, ISBN 9-905641-76-3, ISSN 1423-3894 (signatura knihovny ÚMV 48 639).

Recenzovaná publikace předkládá čtenáři do písemné podoby upravené výsledky přednáškové řady k tematice dobového pozadí aktuálních konfliktů v nejrůznějších částech světa, vyvolaných různými vnitropolitickými či mezinárodněpolitickými okolnostmi.

Cyril Stieger se ve své stati zaměřil na složitou problematiku *mírového uspořádání v Kosovu*, analyzuje etnické složení této provincie, úlohu náboženství, vliv politických i historických faktorů. Vysvětluje, jak a proč ztroskotala prevence stupňování krizových jevů v oblasti, hodnotí intervenci NATO i působení jednotek KFOR. Upozorňuje na nevyřešené národnostní otázky, důležité pro budoucnost Kosova, i na albánskou otázku. Zároveň si všímá obtíží při utváření *občanské společnosti*. „*Nacionalisté a zastánci války ospravedlňovali jimi propagované etnické oddělení s tím, že národy na Balkáně by už nemohly společně žít.*“¹

Urs W. Schöttli analyzuje okolnosti *indonéské státní krize* i její bezpečnostně-politické důsledky. Seznamuje čtenáře se základními geografickými i společensko-kulturními údaji, vysvětluje historické pozadí, politický a sociálně-ekonomický vývoj v Indonésii po odchodu prezidenta Suharta. Všimá si též vlivů asijské hospodářské krize z let 1997/1998. Jako nejdůležitější mocenské faktory v Indonésii charakterizuje „*armádu a islám*“.² Adaptace ozbrojených sil na novou situaci po pádu Suhartova režimu narazila na řadu obtíží – např. na prázdnotu státní pokladny. Pozornost je věnována rovněž geopolitické situaci Indonésie a nedostatečnému fungování bezpečnostní architektury.

Pokud se týká státní krize v Indonésii, zkoumány jsou perspektivy jejího vývoje. Při charakteristice příčin odtržení Východního Timoru je vedle zdejšího hrůzovládneho režimu proindonéských milicí uvedena skutečnost, že vznik ministátu Východní Timor – právě tak jako celé Indonésie – je výsledkem zvláště koloniálních pánů. Výhledově jsou předkládány dva scénáře. Podle prvního z nich by se o vliv v Indonésii dělili dva potenciální dědicové – Čína (společně s Thajskem, s Malajsií a s Japonskem) a USA; podle druhého scénáře by pak došlo k její postupné dezintegraci.

Občanskou válkou v Súdánu se ve své stati zabývá Mohamed Suliman. Ten seznamuje čtenáře s historií konfliktu, s vlivy bývalého koloniálního panství a jeho správy země, s odlišnostmi mezi severem a jihem Súdánu, s izolací obou částí země navzájem i vůči ostatnímu světu, s politickou situací a s jejím vývojem od získání nezávislosti v roce 1956. Charakterizuje civilní i vojenské vlády, nedostatečný ekonomický rozvoj a problémy jižní části země. Podrobněji rozebírá hlavní politická hnutí a uskupení, politické strany a jejich střety. Názorně dokumentuje průběh válečných akcí z roku 2001, postup vládních jednotek a dalších aktérů ozbrojeného střetnutí – SPLA (*Sudan People's Liberation Army*), Národní demokratické aliance, Islámského hnutí aj. –, jejich vzájemná jednání, dohody i rozpory. „*Od vypálení první kulky v roce 1983 válka mezi jižním a severním Súdánem byla obecně interpretována jako typický etnicko-náboženský konflikt, vycházející z rozdílu mezi muslimy a křesťany, mezi Araby a Afričany. Zatímco tato kategorizace může sloužit jako popis raného konfliktu z roku 1950... podle našeho názoru se povaha konfliktu změnila... z etnicko-náboženského na konflikt vycházející z ekonomické a surovinyvé krize.*“³

K hlavním problémům patří problém bídy, postkoloniálních jevů, neproduktivní urbanizace, poškozování životního prostředí, nestejný rozvoj, špatné hospodaření s půdou, nízký sociální, ekonomický i politický status žen. Autor si rovněž všímá úlohy, jakou v konfliktu hrála etnicita, spojená s identitou, zahraniční činitelé (např. Irák, Libye, Egypt), jakož i úlohy bojovného islámu apod.

Arnold Hottinger analyzuje aktuální *problematiku Afghánistánu*, vládu Tálibánu i zvláštnosti jeho politiky. Podle jeho názoru „*Tálibán nepřišel k moci tím, že by mobilizoval a motivoval městské obyvatelstvo, ale tím, že byl vyškolen, ozbrojen a jako bojová jednotka dosazen do Afghánistánu z Pákistánu*“.⁴ Autor upozorňuje na odlišnosti Tálibánu od „normálních islamistů“. V historickém pohledu sleduje vnitropolitickou situaci v Afghánistánu a v Pákistánu, vliv studené války a postojů USA a jejich zahraniční politiky. Dokumentuje, že panství Tálibánu nepřineslo funkční stát, ale jen pokus o primitivní islamizací celé společnosti se spoustou zázaků.

Gerhard Simon se pokusil charakterizovat *situaci Putinova Ruska*, vnitropolitický vývoj z historického pohledu a jeho odlišnosti od západní Evropy. Soustřeďuje se na politické okolnosti nástupu Vladimíra Putina do funkce ruského prezidenta, na jeho politický program i vztah k opozici. Vysvětluje pojem „ruská cesta“ a její specifčnosti. Srovnává ji s demokracií západního typu a poukazuje na rozdílná pojetí. Zároveň zkoumá předpoklady a podmínky hospodářských reforem v Rusku. Zamýšlí se nad možnými rozpory mezi principy demokracie a řešením vnitropolitických problémů.

Albert Wirz demonstruje na příkladu Konga souvislosti mezi válkou, rozpadem státu a vytvořením státu. Sleduje *válku v Kongu* od srpna 1998 – jež rozhodně nebyla první – i její historii. Všimá si četnosti válek v postkoloniální Africe – válek občanských, vnitřních, při nichž trpí zvláště civilní obyvatelstvo. Při analýze války v Kongu seznamuje čtenáře s cíli a příčinami střetu ústřední vlády a protivládní koalice. „*Vojenské intervence přes hranice nejsou v dějinách postkoloniální Afriky ničím novým, avšak dříve se do nich vměšovali zpravidla Neafričané, především koloniální mocnosti*“.⁵ Nikoli bez zajímavosti jsou autorovy postřehy, týkající se zisků, k nimž válka mnoha lidem pomáhá, a nejrůznějších obchodů, které ji provázejí.

Xuevu Gu ve svém příspěvku analyzuje *problémy mezi Čínou a Západem*, pokouší se vysvětlit často napjaté vztahy. Nabízí vysvětlení pomocí faktorů střetávání politických systémů, založených na antagonistických ideologiích. Více pozornosti je však věnováno současným vztahům Číny a USA po rozpadu Sovětského svazu. Autor nezapomíná ani na kulturní rozdíly. „*Je vlastně zavádějící, když se mluví paušálně o problémech mezi Čínou a Západem... Vztahy Číny k různým částem Západu jsou velmi rozdílné. Z čínského hlediska se politický Západ skládá ze Severní Ameriky, ze západní Evropy a z Japonska*“.⁶ Např. ve vztahu ke Spojeným státům americkým je rozebírán problém konkurence mezi nastupující velmocí a etablovanou supervelmocí, čínské pocity ohrožení v souvislosti s americkou vojenskou přítomností ve východní Asii, otázky jaderné obrany a strategické rovnováhy.

Joachim Krause se ve své stati soustřeďuje na diskuzi o *úloze amerických plánů národní raketové obrany* v rámci Severoatlantické aliance. Podrobně seznamuje s vývojem amerického postoje od 60. let až do současnosti a s ním spjatými vztahy k Rusku a k Číně. Zajímavé je jeho hodnocení postojů spojenců v NATO, výklad negativních reakcí, pojetí bezpečnostně-politické agendy soustřeďující se na témata rozšiřování NATO, reformy NATO a společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie (EU). Zvažována jsou rizika i šance transatlantické politiky raketové obrany.

O konfliktních situacích mezi *Západem a Ruskem* v souvislosti s rozšiřováním NATO a EU na východ vypovídá stať *Karla Kaisera*. Začíná vývojem po druhé světové válce, integračními myšlenkami, vlivem studené války, založením Severoatlantické aliance a představami kolektivní bezpečnosti v té době. Charakterizuje vztahy členských států NATO k Sovětskému svazu v době studené války, formování *obrazu nepřitele* v sovětských sdě-

lovacích prostředcích. Všímá si též otázek rozšiřování Evropských společenství v této době. „*Změna nastala až koncem studené války a se sjednocením Německa, a proto byla sjednána Maastrichtská smlouva.*“⁷ Cílem EU se stala společná zahraniční a bezpečnostní politika. Tehdy byla též rozpracována strategická koncepce NATO. Čtenář je upozorňován na změny v bezpečnostní politice po skončení studené války, na nové formy válek a krizí. Pokud se týká rozšiřování NATO v této etapě, vychází od problematiky sjednocení Německa. Hlavní pozornost se soustřeďuje na formování strategie NATO vůči Rusku. Po rozšíření NATO o Polsko, o Českou republiku a o Maďarsko byl nově definován vztah k Rusku a vytvořeno nové partnerství s Ukrajinou. Základem nové politiky vůči bývalému protivníkovi se stalo předcházení krizím. Zároveň je vysvětlována transformace EU v souvislosti s jejím budoucím východním rozšířením. Při charakteristice vztahů k Rusku jsou nastíněny priority prezidenta Putina i hlavní rysy ruské vnitřní a zahraniční politiky, vztah k NATO i k EU. Právě EU hraje podle autorova názoru zvláštní roli prostředníka při dalším rozšiřování Severoatlantické aliance.

Walther L. Bernecker vysvětluje problematiku *etnického nacionalismu a terorismu v Baskicku*, jednoho z hlavních problémů Španělska. Baskický etnický nacionalismus se odvolává na vlastní historickou tradici, na vlastní řeč a na bývalá institucionální privilegia. Autor upozorňuje na vliv napětí mezi „kastilským centrem“ a „baskickou (a rovněž katalánskou) periferií“.⁸ Řadu závěrů vyvozuje z historického vývoje baskického nacionalismu v 19. století a během občanské války v letech 1936–1939. Všímá si otázky násilí spojeného s nacionalismem ETA. V souvislosti s hledáním řešení analyzuje demokratiizační proces ve Španělsku po Frankově jednání o autonomii. Na základě rozboru politické situace v Baskicku po volbách z května 2001 nastiňuje možné perspektivy.

Bassam Tibi sleduje *konflikt na Blízkém východě*, politický vývoj v Izraeli v posledním období i islámskou intifádu. Hodnotí mír z Oslo, který „*přes všechny nedostatky uvítali arabští i židovští zastánci míru mezi Izraelem a Palestinci jako možnost mírového uspořádání na Blízkém východě.*“⁹ Tvořil interval mezi první a druhou intifádou. Autor rozebírá izraelské i palestinské postoje a snaží se o celkovou objektivní vědeckou analýzu blízkovýchodního konfliktu. Při charakteristice jeho aktuálních otázek sleduje důsledky volby A. Scharona, jehož arabský tisk označil za „*buldozer v blízkovýchodních konfliktech.*“¹⁰ Vysvětluje Scharonovo chápání míru jako vojenské bezpečnostní politiky, upozorňuje na stupňování spirály násilí.

Bahman Nirumand chce vysvětlit *vnitropolitický vývoj v Íránu* po roce 1979, snahy o prosazování demokracie a nezávislosti, charakterizuje íránskou monarchii, hledá odpovědi na otázky týkající se možnosti pokroku v íránské společnosti, úlohy lidového hnutí. Zvláště se pak zabývá islamizací Íránu za Ájatolláha Chomejního. „*V očích lidových mas v Íránu byl Chomejní vyslancem Boha..., jenž se objevil jako následovník Proroka Muhammada, aby na zemi prosadil spravedlnost.*“¹¹ V zahraniční politice Íránu se odráželo nepřátelství k Západu, jmenovitě vůči USA a Izraeli.

Zároveň autor ukazuje souvislosti mezi islamizací všech sfér společnosti a terorem i válkou. Po dvou desetiletích upozorňuje však na viditelné trhliny v těchto zásadách, na „*kymáčení sloupů*“ islámského státu, na tlak prvků modernizace a na jejich střetávání s tradicí. Zamýšlí se nad charakterem proměn, zda jde o „*rozpad*“ či o „*reformní proces*“.

Celá publikace tak představuje různé konflikty v nejrůznějších částech světa. Najdeme zde jak vnitropolitické konflikty, občanské války, tak i konflikty mezinárodního rázu. Jednotlivé příspěvky se liší způsobem zpracování podle toho, na co se v nich autoři soustředili. V řadě případů se setkáme s novými pohledy, závěry i specifickými postřehy, ať již jde např. o nedořešení albánské otázky, o vnější činitele působící na občanskou válku v Súdánu, o roli západních zemí v občanské válce v Kongu, o nové rysy v bezpečnostní politice NATO v souvislosti s rozšiřováním Evropské unie na východ, o analýzu blízkovýchodního konfliktu či vnitropolitického vývoje v Íránu. Závěry některých příspěvků je

RECENZE

však nutné doplnit novými skutečnostmi rychle se vyvíjející vnitropolitické či mezinárodněpolitické situace (např. u statí G. Simona a K. Kaisera).

Ivona Řezanková

¹ Spillmann, Kurt R. – Wenger, Andreas (Hrsg.): Zeitgeschichtliche Hintergründe aktueller Konflikte VIII: Vortragsreihe an der ETH Zürich Sommersemester 2001. Zürcher Beiträge; Nr. 60. 1. Aufl. Zürich: Forschungsstelle für Sicherheitspolitik und Konfliktanalyse, 2001, s. 23.

² Blíže viz tamtéž, s. 33.

³ Tamtéž, s. 52.

⁴ Tamtéž, s. 75.

⁵ Tamtéž, s. 124.

⁶ Tamtéž, s. 145.

⁷ Tamtéž, s. 193.

⁸ Viz tamtéž, s. 207.

⁹ Tamtéž, s. 250.

¹⁰ Blíže viz tamtéž, s. 254.

¹¹ Tamtéž, s. 268.